

63. Федорівський С. Нотатки повстанця. – Нью-Йорк, 1962.
64. Хрін С. Крізь сміх заліза: Спогади-хроніка 1944–45. – Мюнхен, 1952.
65. Чепіль М. Читальні “Просвіти” та формування духовних основ українського села на Дрогобиччині // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 1997. – Вип. II.
66. Черненко А., Хонігсман Я., Розумний В. Дрогобицьке повстання. – Львів, 1965.
67. Шалата М. Письменники на Франковому Підгір’ї // Дрогобиччина... – Т. 4.
68. Шанковський Л. УПА на Стрийщині // Стрийщина. – Нью-Йорк, 1990. – Т. 1.
69. Шнерх С., Довгалюк І. Сторінки життя і творчості о. Северина Сапруна // Дрогобиччина... – Т. 4.
70. Яцків О. Северин Сапрус-молодший славний дрогобичанин, піаніст-віртуоз // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 1995. – Вип. I.

Богдан Мельничук (Чернівці)

Іван Франко у взаєминах з краєм Юрія Федьковича

Форми зв’язків видатного діяча літератури і мистецтва з нерідною країною чи краєм різноманітні, а саме: його особисті навідини, контакти з тією чи іншою місцевістю та її людьми, звертання до об’єктів та засобів художнього осмислення, характерних для неї, відтак впливи діяча на громадсько-політичне й літературно-мистецьке життя сучасників і майбутніх поколінь, пошанування його за життя і після смерті тощо.

Стосовно сув’язі Івана Франка з Буковиною, то всі ці та інші форми наявні, але не з’ясовані належно дотепер, хоча спроби цього були давно, починаючи від статті Ельпидефора Панчука 1941 року “Іван Франко і Буковина” і закінчуючи однойменною доповіддю Георгія Кожолянка, виголошеною двадцять років тому на Міжнародному симпозіумі ЮНЕСКО “Іван Франко і світова культура” (Львів, 11–15 вересня 1986 року) та надрукованою скорочено в його матеріалах. Малоз’ясованість питання стала ще більш очевидною після того, як побачив світ 50-томник І. Франка та інші пов’язані з ним видання, як з’явилася змога вести мову про проскрибованих у радянські часи діячів (С. Смаль-Стоцького, Т. Галіпа та ін.), про такі ж товариства, періодичні та інші видання, організації, заклади тощо.

Чимало нез’ясованого щодо особистих контактів І. Франка з Буковиною та буковинцями. Поза сумнівом те, що про цей край майбутній письменник чув іще в ранньому дитинстві, про що свідчив у творі 1902 року “У кузні (Із моїх спогадів)” з епізодами почутих тоді розповідей про наших селян “на Буковину за кукурудзою”, про “меткі характеристики” ними людей – подолян, гуцулів та місцевостей – Коломій, Городенки, Садогори (нині – Садгора у складі буковинської столиці), Черновець [21: 165].

Сучасник великого письменника, а після Другої світової війни завідувач кафедри латинської мови в Чернівецькому університеті Іван Василяшко (1892–1974) вважав, що він перебував у Чернівцях двічі – “в 1890–1891 навчальному році” [4: 158] та “вдруге і востаннє [...] весною 1913 року” [4: 164]. З датою останніх навідин погоджується Олекса Романець: “Востаннє Каменяр відвідав Чернівці у травні 1913 року” [21: 99], але про попередні писав інакше: “Протягом 1890–1891 років І. Франко не раз бував у Чернівцях” [21: 98]. Отже, не менше двох разів ступав на буковинську землю, але тільки в 1890–1891 й 1913 роках.

Насправді були навідини і в інші періоди. Найперші з них допомагає встановити стаття румунського класика Михаїла Емінеску – “Яські газети принесли нам цікаву звістку...”, що з’явилася в бухарестському щоденнику “Тімпул” (“Час”) від 18 (30) жовтня 1880 року, а через сто з чимось літ була включена до XI тому його “Творів” (1984). Для українських читачів Румунії цю статтю відкрив у 1989 році Микола Чередарик, опублікувавши в альманасі “Обрії” (Бухарест) і її переклад (власний), і супровідну статтю-коментар під назвою “Міхай Емінеску про арешт Івана Франка у Львові і Чернівцях 1880 року” [20].

М. Емінеску ґрунтував свою статтю на повідомленні у львівській газеті “Слово”. Донесене завдяки йому до румунського читача, воно дає змогу зробити кілька істотних уточнень у висвітлення життєвого шляху І. Франка. Виходить, що 1880 року його було заарештовано не раз, як вважалося раніше, а тричі, що після того, як він відсидів три місяці в коломийській в’язниці, стражі австро-угорської монархії брали його ще двічі – у Львові та в Чернівцях. Відповідно І. Франко побував уперше в буковинській столиці не 1890 року, як писалося дотепер, а десятьма роками раніше – у 1880-му. Зрозуміло, що ці відомості потребують подальшого вивчення та уточнення, але що вони варті уваги, то це безсумнівно.

Ще принаймні троє навідин І. Франка до Чернівців пов’язані з його навчанням в університеті. Про ці відвідини довідуємося з двох листів письменника до М. Драгоманова – від 7 грудня 1890 року та 27 березня 1891 року. У першому І. Франко зізнавався, що, скінчивши “дисертацію про Вишенського, ... сунувсь до університету Львівського, щоб допустили мене держати докторський екзамен. Показалося, що мені по новому розпорядженню міністеріальному треба слухати ще один семестр лекцій (у мене досі їх було 7, а тепер треба 8). Подавсь я, щоб дозволили вписатися, – і сенат університетський не подав мене і не подав жодної причини, для чого не приймає. Прийшлось перенестись на університет Чернівецький, де мене не тільки прийняли, але дозволили так скінчити семестр, щоб приїхати 2–3 рази на лекції, та й годі. Оце приходилось уже два рази побувати в Чернівцях” [17: т. 49: 264]. У другому листі серед причин затримки в листуванні письменник називав те, що “приходилось їхати в Чернівці лагодити дещо для “Руської школи”, для “Народу” і для себе...” [17: т. 49: 272]. Очевидно, в оцьому “для себе” малося на увазі залагодження університетських справ.

У листі І. Франка від 7 грудня 1890 року знаходимо підтвердження факту слухання ним лекцій у Чернівецькому університеті та високу оцінку кваліфікації

двох його професорів-філологів: “Я там (у Чернівцях. – Б. М.) записався на лекції Стоцького і Калужняцького, лекції обох сих професорів мені подобалися без порівняння ліпше, ніж лекції Огоновського, – все видно більш європейський метод науковий” [17: т. 49: 264]. Міркою “європейськості” послуговувався І. Франко і в оцінюванні наукових праць чернівецьких філологів, зокрема виданої 1893 року “Руської граматики” С. Смаль-Стоцького й Т. Гартнера, яка, за його словами, “основана на системі фонетичній і уложена в дусі сучасної лінгвістики європейської” [17: т. 43: 360]. Високо оцінив він книгу С. Смаль-Стоцького “Буковинська Русь” [8].

Документальним підтвердженням того, що письменник завершував вищу освіту в Чернівецькому університеті, слугує запис у “Книзі реєстрації студентів за 1876–1906 роки” [14]. Тут під номером 43 зазначено, що І. Франко закінчив восьмий семестр навчання на філософському факультеті 30 квітня 1891 року [14]. А зараховано його було на цей факультет наказом ректора з 19 грудня 1890 року. Тож студентом Чернівецького університету І. Франко був понад чотири місяці. Час не дуже тривалий, але після здобуття вищої освіти перед ним відкрилася дорога до захисту докторської дисертації, а докторат давав право виставляти свою кандидатуру в послі до австрійського парламенту, брати участь у політичному житті, чим його володар скористався.

Щодо наміру І. Франка викладати в Чернівецькому університеті існує дві думки. Згадуваний уже О. Романець стверджував, що 1900 року письменник звернувся неофіційно до О. Маковея, тоді викладача Чернівецької учительської семінарії, з проханням довідатися стосовно міркувань про його кандидатуру на посаду доцента університету. О. Маковей відповідав, що в місті є “громадка”, яка “тішилась би Вашим перенесенням до Чернівців” і що І. Франка можуть обрати доцентом університету, якщо проти цього не заперечуватиме міністерство освіти у Відні [21].

Іншу думку висловив С. Смаль-Стоцький. Коли 1933 року, після повернення зі Львова буковинської делегації, що брала участь у відкритті надгробка І. Франкові на Личаківському кладовищі, чернівецька газета “Час” подала репортаж із фразою: “Ми з’явилися ще й тому, аби відпокутувати великий гріх, що тяжить на буковинських українцях за те, що великому вченому д-рові Іванові Франкові відмовив Чернівецький університет [у] габілітації на доцента української мови й літератури”, С. Смаль-Стоцький обізвався з Праги відповіддю, сповненою обурення: “Читаю і начудуватися не можу, відки то така брехлива видумка могла взятись, хто має в тім свій інтерес поширювати такі фальшиві легенди” [15]. І далі писав не менш категорично: “Про габілітацію на Чернівецькім університеті Франко ніколи ані одним словом зо мною не говорив. Коли б мав був такий намір, то мусів би зо мною говорити. Але такого наміру у нього не було, тому й не було причини зо мною про це говорити. [...] Одно є безперечна правда, що ані на мені, а тим менше на буковинських українцях, не тяжить ніякий гріх, що Франкові Чернівецький університет відмовив [у] габілітації на доцента української мови і літератури. Та нікчемна легенда вислана із пальця” [15]. Можливо, й так. Але як тоді бути

зі свідченням О. Маковея, котрого І. Франко просив з'ясувати ставлення до його кандидатури на посаду доцента Чернівецького університету? Значить, такий намір у письменника-вченого був, а що він не звернувся з ним до С. Смаль-Стоцького, на це були, очевидно, свої підстави.

У стосунках зі С. Смаль-Стоцьким І. Франко виявляв делікатність, навіть нерішучість. Коли, скажімо, письменникові стало відомо, що чернівецький професор має багату теку матеріалів до біографії Ю. Федьковича, то в листі до О. Маковея від 29 жовтня 1901 року він висловив готовність приїхати до Чернівців, якщо знатиме, що С. Смаль-Стоцький не відмовить йому в доступі до своєї теки [17: т. 50: 172]. Свідчень про таку поїздку до Чернівців не маємо, то чи не відмовив професор письменникові у доступі до своєї теки? Могло бути й таке, хоча загалом С. Смаль-Стоцький ставився до І. Франка дуже прихильно, завжди надаючи йому прихисток.

У 1933 році професор згадував, не конкретизуючи обставин: “Іншим разом Франко, як уже був хорий, зник зі Львова і приїхав прямо до мене в Чернівці та був доти, поки за ним не приїхала його донька зі Львова” [15]. Досить точну дату одного з Франкових приїздів до Чернівців зберегла газета “Буковина”, зафіксувавши серед подій, які відбулися 21 жовтня 1909 року, таку: “Др. Іван Франко, знаменитий наш письменник, задержався нині, в четвер, в переїзді з Галичини до закордонної України, в Чернівцях і замешкав у д-ра Стоцького. Того самого дня вечором виїхав др. Франко у дальшу подорож” [3]. Як відомо, була то подорож до Одеси. А навідався поет до Чернівців, щоб за допомогою С. Смаль-Стоцького оформити візу туди, про що докладно розповів син професора Роман у споміні “Франко у Чернівцях” [16: 423 – 425].

З усіх навідин І. Франка до буковинської столиці найширше висвітлено ті, що припали на 6–8 травня 1913 року. Про них повідомляла тодішня чернівецька преса, згадували пізніше мемуаристи (С. Смаль-Стоцький, В. Сімович, І. Василяшко, М. Марфієвич, А. Попенюк), писали автори статей (той же І. Василяшко, а також О. Романець та ін.). І це не випадково. Адже з усіх Франкових візитів до Чернівців приїзд 1913 року мав найбільше значення для громадсько-політичного й культурно-освітнього життя українців міста й усього краю. Про це значення пишуть усі очевидці події, але чи не найвиразніше висловився про нього В. Сімович: “Той рік, 1913 рік, рік великої господарської кризи, рік балканської війни, був для національного і громадського життя українців на Буковині одним з найтяжчих років у передвоєнній добі. Над нашим життям нависала хмара непорозумінь, внутрішніх сварів, невідповідальної розперезаності, якоїсь повної дезорганізованості. [...] Його (І. Франка. – Б. М.) приїзд був на той час чимось ясним на захмаренім нашім овиді. Бодай на якийсь часок можна було забути домашню гризню” [16: 514–515].

Центральною подією Франкового візиту до буковинської столиці був його виступ з читанням поеми “Мойсей” у найбільшій залі Народного дому, що не могла вмістити всіх бажаючих. Окрім університетської та шкільної молоді, чернівецької

інтелігенції, були присутні селяни, підтвердженням чого є, зокрема, два варіанти складеної у 20-х роках ХХ ст. народної пісні “Не забуде Буковина” (“Не забуде Буковина то велике свято, Як приїздив Іван Франко свій “Мойсей” читати”), яку згодом записав у Веренчанці на Заставнівщині відомий фольклорист Г. Дем’ян [5], а також поезія М. Івасюка “Зустріч з Іваном Франком”, якій передує своєрідний авторський документ: “У травні 1913 року мій батько разом з іншими кіцманськими газдами слухав Івана Франка” [7: 41].

2–4 липня 1913 року делегати від Буковини, серед яких був й І. Василяшко, взяли участь у з’їзді українського студентства, що відбувся у Львові, та у відзначенні 40-річчя літературної діяльності І. Франка. А 25 жовтня 1913 року, як згадує І. Василяшко, на зборах чернівецьких студентів письменника було одногосно іменовано почесним членом українського академічного товариства “Союз”.

Окрім Чернівців, І. Франко не раз бував у гірській частині Буковини, що засвідчено, зокрема, його листами від 1898 і 1905 років, писаними до різних осіб (М. Павлика, А. Черного, О. Франко, Ф. Вовка, В. Гнатюка) з Довгополя Буковинського та Берегомета, де перебував на відпочинку. Зрозуміло, що не міг оминати й Вижницю, до якої одного разу його привезли навіть дарабою, і де він заночував [1]. У Вижниці І. Франко зупинявся у “власителя руського склепу” Михайла Москви, де в різний час бували також інші українські діячі. Про це нагадує нині меморіальна дошка. На велелюдному вічі, що відбувалося 1892 року в Снятині, І. Франко познайомився із селянином з Вижниччини (село Іспас) Гулейчуком, від якого отримав старовинний рукопис.

Отож, особисті контакти І. Франка з Буковиною досить розмаїті, багаті. Та ще багатшими були його науково-творчі контакти – з її історією, економікою, періодикою, видавництвами, театром, фольклором, літературою.

Початки творчого зацікавлення І. Франка краєм Черемоша й Прута сягають ще 1878 року. Захоплення постаттю народного ватажка Лук’яна Кобилиці, виявлене тоді, вилилося пізніше в дослідження “Лук’ян Кобилиця: Епізод з історії Гуцульщини в першій половині ХІХ в.” (1902). Письменник мав намір створити повість про цього ватажка, але не встиг.

Чималий внесок зробив І. Франко у вивчення народнопоетичної творчості Буковини, особливо її гірських районів. В “Етнографічному збірнику”, редактором якого був письменник, опубліковано його фольклорні записи про Кобилицю переказового плану. Пісню “Казали нам депутати”, названу в публікації “Лук’ян Кобилиця”, було вміщено в журналі “Жите і слово”, який видавала Ольга Франко. А ще І. Франко записував перекази й пісні про ватажка опришків Мирона Штолюка (Штолу), страченого у Вижниці 1830 року, зіставляв оповідний і пісенний варіанти творів. Фольклорні перлини іншого змісту, записані на Буковині, ввійшли до Франкового корпусу “Галицько-руські народні приповідки”.

Найширшими та найорганічнішими були, безперечно, взаємини І. Франка з Буковиною літературною. Своєю пильною увагою він не оминув, по суті, кожного

більш-менш вартісного художнього явища в краї, кожного бодай чимось цікавого імені в нім – і не тільки другої половини XIX – початку XX століття.

Власне, завдяки І. Франкові маємо предметну змогу говорити про певні ознаки літературного життя в краї ще в доавстрійські часи, у перші десятиріччя XVIII століття. Адже він урятував від забуття, а можливо, і втрати рукопис, що відомий у літературно-науковому світі як Іспаський – збірник із десяти апокрифічних творів, який близько 1730 року уклав Федір Мохначук. Твори з Іспаського збірника І. Франко включив до першого тому фундаментального п'ятитомного видання “Апокрифи і легенди з українських рукописів” (1896–1910).

З усіх творців нової української літератури на Буковині І. Франко присвятив найбільше уваги Ю. Федьковичу. У довідковому томі до зібрання творів Івана Франка у 50-ти томах (1989) зафіксовано понад двісті звертань Каменяра до імені й творчості Буковинського Соловія в його художній, публіцистичній, науково-критичній, історіографічній та епістолярній спадщині – більше, ніж до будь-кого з інших діячів Буковини. Причому ці звертання були постійними впродовж 35 років, тобто майже всього творчого життя нашого генія. І. Франко започаткував перше повне видання (в чотирьох томах, семи книгах) – “Писання Осипа Юрія Федьковича”, а своїми працями заклав підвалини наукового вивчення спадщини буковинця.

Істотно прислужився він і до осягнення творчості Федьковичевого побратима Сидора Воробкевича, видавши 1901 року його єдину прижиттєву збірку “Над Прутом”, у передмові до якої назвав буковинця “одним з перших жайворонків нової весни нашого народного відродження” [17: т. 33: 114].

З-поміж буковинських авторів після Ю. Федьковича І. Франко присвятив найбільше уваги Ользі Кобилянській. Щоправда, він не залишив окремих студій про письменницю, зате висловив чимало дуже важливих думок про неї в низці оглядових праць і листів. З перших особливо вагомими є “Українсько-руська (малоруська) література” (1898), “З останніх десятиліть XIX віку” (1901), “Южнорусская литература” (1904), з других – лист до В. Ягича від 8 листопада 1905 року, де подано лаконічний літературний портрет буковинки.

І. Франко ввійшов у творчу долю багатьох інших письменників Буковини – Євгенії Ярошинської, Осипа Маковея, Сильвестра Яричевського, Теодота Галіпа, Данила Харов'юка. Його єднала творча дружба з професором С. Смаль-Стоцьким, котрий 1913 року видав окремою книжкою свій “ювілейний виклад” “Характеристика літературної діяльності Івана Франка”. За свідченням професора, це був єдиний ювілейний “виклад”, який “вповні вдоволів” письменника [16: 514].

На Буковині праці й твори І. Франка стали відомими з другої половини 70-х років XIX ст. – спершу завдяки публікаціям у періодиці, а відтак – окремим виданням, серед яких – “Русько-українська література” (1898), “Ліси і пасовиська” (1908), друге видання повісті “Петрії і Довбушуки” (1913).

На буковинському ґрунті, який підготував І. Франко, зродилося таке унікальне видання, як газета “Каменярі”, що виходила в 1909–1914 роках у с. Мамаївці

на Кіцманщині, а в 1921–1923 роках – у Чернівцях. Був це орган буковинського вчителства, який подавав поряд із заголовком часопису різні строфи знаменитого вірша і в їхньому дусі висвітлював питання громадського та культурно-освітнього життя. Друкувалися тут і твори І. Франка та матеріали про письменника.

Через сім років, уже за румунської окупації, випуск газети “Каменярі” було відновлено. 25 лютого 1921 року з’явилося перше число воскреслого видання в супроводі рядків із Франкового вірша: “І так ми далі йдемо, в одну громаду скуті...”. У зверненні “До суспільності” писалося: “...вкінці і в нас зійшовся до праці гурток людей, що й в сім важкім часі не тратьте надії на кращу будучність. Вони із молотом в руках промощують дорогу крізь скелі, недоступні до щастя і волі”.

Образи з Франкового вірша жили й деякі інші публікації “органу українського учительства на Буковині”, особливо вірш молодого тоді Миколи Марфієвича “Каменярам”, що побачив світ у скаліченому вигляді: після двох строф зяяла біла пляма, на якій значилось: “Цензуровано”. Та залишилися завершальні рядки твору:

Тож всі ми – серцем і грудьми
повинні в сій порі
служить народові, бо ми,
бо ми – каменярі!!! [9]

Можна подавати багато інших фактів на підтвердження думки, що великий Каменяр допомагав згуртувати в “одну громаду” буковинців, пробуджувати і формувати їхню національну свідомість у добу чужоземного поневолення краю.

У понад півстолітній період – від літа 1940, коли червоноармійський чобіт ступив на буковинську землю, і до початку 90-х років минулого століття, коли було проголошено українську незалежність, на Буковині спостерігалось неоднозначне ставлення до постаті І. Франка, як, зрештою, і до інших видатних діячів та до речей, пов’язаних з українською національною культурою загалом. Ідеться, зрозуміло, про чинники офіційної влади.

Із перших кроків цієї влади давала про себе знати випробувана нею метода подвійних стандартів чи, стосуючи сюди Франкове слово, її “дволичність”. З одного боку, постановою Ради Народних Комісарів УРСР від 13 серпня 1941 року румунський університет у Чернівцях було реорганізовано в державний університет з українською мовою викладання, а з другого, невдовзі після цього, – тисячі найбільш патріотично налаштованих буковинців заслано в містя “не столь отдаленные”, а не одного з них і закатовано.

Почерк “визволителів” проявився в травні 1941 року, коли до 25-річчя від кончини українського генія на будинкові по нинішній вулиці Шевченка, 55 було встановлено меморіальну дошку з написом, що тут “в 1913 році мешкав видатний український письменник-демократ Іван Франко” [19]. Мешкав там, тобто проживав постійно, професор С. Смаль-Стоцький, а І. Франко зупинявся в нього на кілька днів. Але ж до професора було прикладено тавро “українського буржуазного на-

ціоналіста, найлютішого ворога українського народу”, згадування про нього вважалося смертельним гріхом, і радянським функціонерам доводилося викручуватися, фальшувати дійсність.

За методом подвійних стандартів діяли ті, хто позначені тенденційністю спогадів про І. Франка 1940–1941 років – “Мрії письменника збулися” і “Пророцтво” приписував О. Кобилянській. Це переконливо довела молода чернівецька дослідниця Ярослава Мельничук [11: 162–176].

Як це не дивно, але впродовж чотирьох повоєнних десятиліть не проявляв зацікавлення сценічною творчістю І. Франка Чернівецький український муздраматей ім. О. Кобилянської. Щоправда, в добуковинський період своєї історії, як Харківський театр Революції, він у сезоні 1932–1933 років дав сценічне життя драмі “Украдене щастя” (вона йшла під назвою “Жандарм”), а 28 травня 1941 року, вже як Чернівецький, показав оновлену виставу буковинцям. Однак навіть у 1956 році, коли відзначалося століття від дня народження письменника, жодної з Франкових п’єс у репертуарі театру не було, хоча були і “Кремлівські куранти”, й “Олеко Дундич”, і ще вісім інших.

На щастя, індиферентність театру щодо драматургічної спадщини І. Франка значною мірою компенсувалася тоді іншими святковими заходами, де задавав тон університет.

Напередодні сторіччя від дня народження І. Франка заклад, в якому він колись навчався, виступив ініціатором відзначення ювілею у світовому масштабі, звернувшись із відповідною пропозицією на адресу Радянського Комітету Захисту Миру. У відповідь було отримано листа, в якому зазначалося: “Ми [...] раді повідомити вам, що Всесвітня Рада Миру задовольнила наше прохання, і 100-річчя з дня народження великого українського поета Івана Франка буде відзначатися національними комітетами в усіх країнах світу” [22].

Цього листа було оголошено на відкритті урочистого засідання Вченої ради університету 4 травня 1956 року, з якого розпочала свою роботу кількаденна наукова сесія. На ньому було оприлюднено також телеграму сина І. Франка Тараса Франка та внучки письменника Зіновії Франко такого змісту: “Сердечно вітаємо сесію Вченої ради університету, присвячену сторіччю з дня народження Івана Франка. Висловлюємо своє задоволення різноманітністю і добором тематики та бажано сесії успіхів. Франки” [22].

На засіданнях сесії в університеті та в селі Ленківці під Чернівцями (нині в межах міста) виступили з доповідями професори Роман Волков і Микола Фатов, доценти Василь Лесин, Олександр Пулинець, Ангеліна Коржупова, Леонід Чернець, Костянтин Ципко, аспіранти Никифор Томашук, Федір Погребенник та інші науковці.

Наприкінці травня, 28 і 29 числа, в університеті відбулася студентська наукова конференція, приурочена до 100-річчя з дня народження і 40-річчя з дня смерті І. Франка. Серед її доповідачів були молоді люди, що згодом стали активними творцями літературно-мистецького процесу, – Степан Будний, Наталя Кашук, Ана-

толій Добрянський, Ростислав Пилипчук, Віктор Косяченко, Анатолій Литвинчук, Володимир Галюк. Студенти-філологи показали виставу за одноактньою І. Франка “Будка ч. 27”, демонструвався кінофільм “Украдене щастя”.

До столітнього Франкового ювілею в Чернівцях з’явилися друком два тематичні видання – том “Наукових записок” Чернівецького університету [12] і випуск альманаху “Радянська Буковина” [13].

До розвитку франкознавства у Чернівецькому університеті й поза його межами багато спричинився професор Василь Лесин (1914–1991), учень академіка-франкознавця Михайла Возняка, автор низки відповідних публікацій. Завдяки Олексі Романцеві з’ясовано важливі аспекти контактів І. Франка з молдавською та румунською літературами. Значний внесок в осмислення Франкового внеску в світову сонетистику зробив Анатолій Добрянський (1935–2003). Розглядові художніх творів про І. Франка присвячено десятки сторінок монографії “Випробування істиною” (1996) автора цієї доповіді. Серед важливих досліджень останнього часу – монографії Бориса Бунчука “Віршування Івана Франка” (2000) та Юрія Клим’юка “Лірика Івана Франка як система жанрів” (2006).

На фасаді теперішнього першого корпусу Чернівецького університету в 50-ті роки ХХ ст. з’явилася меморіальна таблиця з написом про навчання І. Франка тут у 1890–1891 роках. Навесні 1995 року її було замінено горельєфним зображенням письменника роботи скульптора Миколи Мірошніченка. Це зображення, що постало завдяки фінансовій підтримці уродженця Буковини, нині канадського громадянина Івана Алексієвича – немов прообраз пам’ятника І. Франкові у Чернівцях – пам’ятника, якого немає, але який має бути – як у Львові, Дрогобичі, Івано-Франківську, Тернополі. Нехай вплететься він у товариство двох інших монументів міста (Т. Шевченкові та Ю. Федьковичеві), як уплівся в текст “Гімну Чернівецького національного університету” (музика Андрія Кушніренка, слова автора статті), де є рядки:

Нам заповідь світить Франкова,
Федьковича дума свята.
В любові до рідного слова
Окрилена юнь вироста [10: 13–14].

Поки реалізується ідея пам’ятника І. Франкові у Чернівцях, не забуваються інші способи пошанування українського генія.

До популяризації музичних творів на слова Каменяра доклався уродженець Буковини, всесвітньовідомий Дмитро Гнатюк, а ще – його молодий соратник, лауреат Національної премії України імені Т. Г. Шевченка Андрій Шкурган, композитор і диригент, Шевченківський лауреат Андрій Кушніренко. У мистецтві кіно до вшанування пам’яті І. Франка долучився виходець із Буковини, незабутній Іван Миколайчук (1941–1987) (кінофільм “Захар Беркут”, задум кіноверсії “Украдене щастя” [2]).

За межами України популяризував твори І. Франка буковинський педагог і письменник-перекладач Іван Труш. Зокрема, італійською мовою він інтерпретував твори поета як громадянського (“Гімн”, “Каменярі”, “Народе мій”: пролог до поеми “Мойсей”, “Vivere memento”), так й інтимного (“Як почувеш вночі...”, “Притча про любов”, “Безмежнеє поле...”) змісту. Перекладач підбирав також твори італійської тематики – “Сікстинська мадонна”, “Гей, розіллялось ти, руськеє горе...”. В останньому – пекуча злободенність не тільки Франкових, а й наших днів:

Небо італійське, блакитне, погідне,
Бачило бруд наш, пригноблення бідне.

Il cielo italiano e la luna piena
Guardavano la povera umilta rutena.

Генуя довго, мабуть, не забуде,
Як то гостили в них руськіі люде.

Genova si imprimerà nella mente
Come vi stava la rutena gente.

Будуть ще внукам казати проти ночі:
“Дикий тут люд кочував із півночі.

Ancora ai nipotini racconteranno di sera:
“Gente del nord, da un'altra terra,

Рідну країну з слізьми споминав він,
Але з прокляттям від неї втікав він”.

Ricordando il suo paese con dolore profondo,
Con lacrime fuggiva per un nuovo mondo” [18: 12–13].

У 2004 році в Чернівцях побачила світ двомовна збірка “Іван Франко – Ivan Franko. Poesia. Переклади Івана Труша”.

Сказане дає змогу зробити висновок, що після отчої Дрогобиччини, Львівщини загалом Буковина стала тим українським краєм, з яким І. Франко був пов’язаний найміцніше, найорганічніше.

Література:

1. Арсенич П. Прикарпаття в житті Каменяра. – Івано-Франківськ, 1996.
2. Брюховецька Л. Іван Миколайчук. – К., 2004.
3. Буковина (Чернівці). – 1909. – 22 жовтня.
4. Василашко І. Іван Франко на Буковині (Замітки і спогади) // Наукові записки Чернівецького державного університету. – Львів, 1956. – Т. XX. Сер. філол. наук. – Вип. 3.
5. Дем’ян Г. Пам’ятає край над Прутом... // Молодий буковинець. – 1980. – 21 грудня.
6. Іван Франко в Чернівцях // Нова Буковина. – 1913. – 7 травня.
7. Івасюк М. Елегії для сина: Поезії. – Ужгород, 1991.
8. І. Ф. Буковинська Русь, культурно-історичний образок. Написав проф. др. Ст. Смаль-Стоцький. Накладом “Буковини”. Чернівці, 1897. Стор. 293 // ЛНВ. – 1900. – Т. IX.
9. Каменярі (Чернівці). – 1921. – 10 вересня.
10. Мельничук Б. Гімн Федьковичевого університету // Буковинський журнал. – 1997. – Ч. 2.
11. Мельничук Я. Як червоні борзописці творили за Ольгу Кобилянську // Буковинський журнал. – 2001. – Ч. 1–2.
12. Наукові записки Чернівецького державного університету. Сер. філол. наук. Присвячується Іванові Франкові у зв’язку з сторіччям з дня народження. – Львів, 1956. – Т. XX. – Вип. 3.

13. Радянська Буковина: Громадсько-політичний та літературно-художній альманах, присвячений сторіччю з дня народження великого письменника-революціонера Івана Яковича Франка. – Чернівці, 1956.
14. Романець О. Іван Франко і Чернівецький університет // Рад. студент (Чернівці). – 1966. – 25 травня.
15. Смаль-Стоцький С. Іван Франко й Буковина // Час (Чернівці). – 1933. – 19 липня.
16. Спогади про Івана Франка / Упор., вст. стаття і прим. Михайла Гнатюка. – Львів, 1997.
17. Франко І. Зібр. творів: У 50 томах. – К., 1976–1986.
18. Франко Іван. Franko Ivan. Poesia. Переклади [італійською] Івана Труша. – Чернівці, 2004.
19. Фреліх В. Про що розповів поживклий знімок // Молодий буковинець. – 1982. – 7 квітня.
20. Чередарик М. Міхай Емінеску про арешт Івана Франка у Львові і Чернівцях 1880 року // Обрії. – Бухарест, 1989.
21. Шляхами Івана Франка на Україні: Путівник. – Львів, 1982.
22. Щоденник Франківської наукової сесії // За ст. кадри (Чернівці). – 1956. – 1 червня.

Богдан Гаврилів (Івано-Франківськ)

Прикарпаття в історико-краєзнавчих дослідженнях Івана Франка

Важливим завданням української історичної науки є дослідження історико-краєзнавчої діяльності та наукового доробку кращих представників учених, зокрема Галичини, які займають помітне місце в розвитку вітчизняної історії.

Вивчення наукової діяльності членів “Руської трійці”, їхніх послідовників з Коломийського осередку етнографів і народознавців, пізніше І. Франка та М. Грушевського, його учнів із Львівської історичної школи дають нам підстави стверджувати про зародження у ХІХ ст. історичного краєзнавства. У Галичині вперше термін “краєзнавство” вжив 1892 року І. Франко у своїй науковій історіографічній праці “Галицьке краєзнавство” [24: т. 46: кн. 2: 116–150]. На цю обставину також уперше в наші дні звернув увагу професор В. Грабовецький. У ХХ ст. це поняття все більше почало набувати визначення, що передбачало всебічне вивчення порівняно невеликої території краю переважно силами місцевого населення [11: т. 3: 1159].

У праці “Галицьке краєзнавство” І. Франко захоплювався краєзнавчими дослідженнями та їх популяризацією у Європі, зокрема Німеччині, де народознавство було і є одним із предметів шкільного навчання. Тут, на відміну від Галичини, “кожна провінція... має велику краєзнавчу літературу, куди входять не тільки спеціальні праці про міста, регіони, замки, пам’ятки, а й численні популярні видання”. Далі І. Франко зазначив, що все це дає “навіть найменш заможному та найменш підготовленому змогу докладно ознайомитися зі своїм краєм і усією